

**Proganjanje putem interneta –
zakon, sudska praksa i iskustva korisnica**

Proganjanje putem interneta

– zakon, sudska praksa i iskustva korisnica

Proganjanje putem interneta – zakon, sudska praksa i iskustva korisnica

Izdavač i naručilac: Alternativni centar za devojke

Autorka pravne analize: Milena Vasić

Lektura: Sonja Antić

Sandra Farkaš

Likovna i grafička obrada: Jelena Jaćimović

Štampa: Copy Studio, 2021

Broj primeraka: 100

ISBN: 978-86-901024-2-6

**GLOBAL
FUND
FOR
WOM = N**

Ova pravna analiza nastala je
uz podršku Global Fund for Women

Sadržaj

Uvod	5
Proganjanje putem interneta – zakon, sudska praksa i iskustva korsnica	7
Proganjanje – analiza prakse Višeg suda u Beogradu i Višeg javnog tužilaštva, posebnog odeljenja za visokotehnološki kriminal	11
Rezultati ankete sa korisnicama društvenih mreža	17
Zaključak	23
Preporuke	27
Summary	29

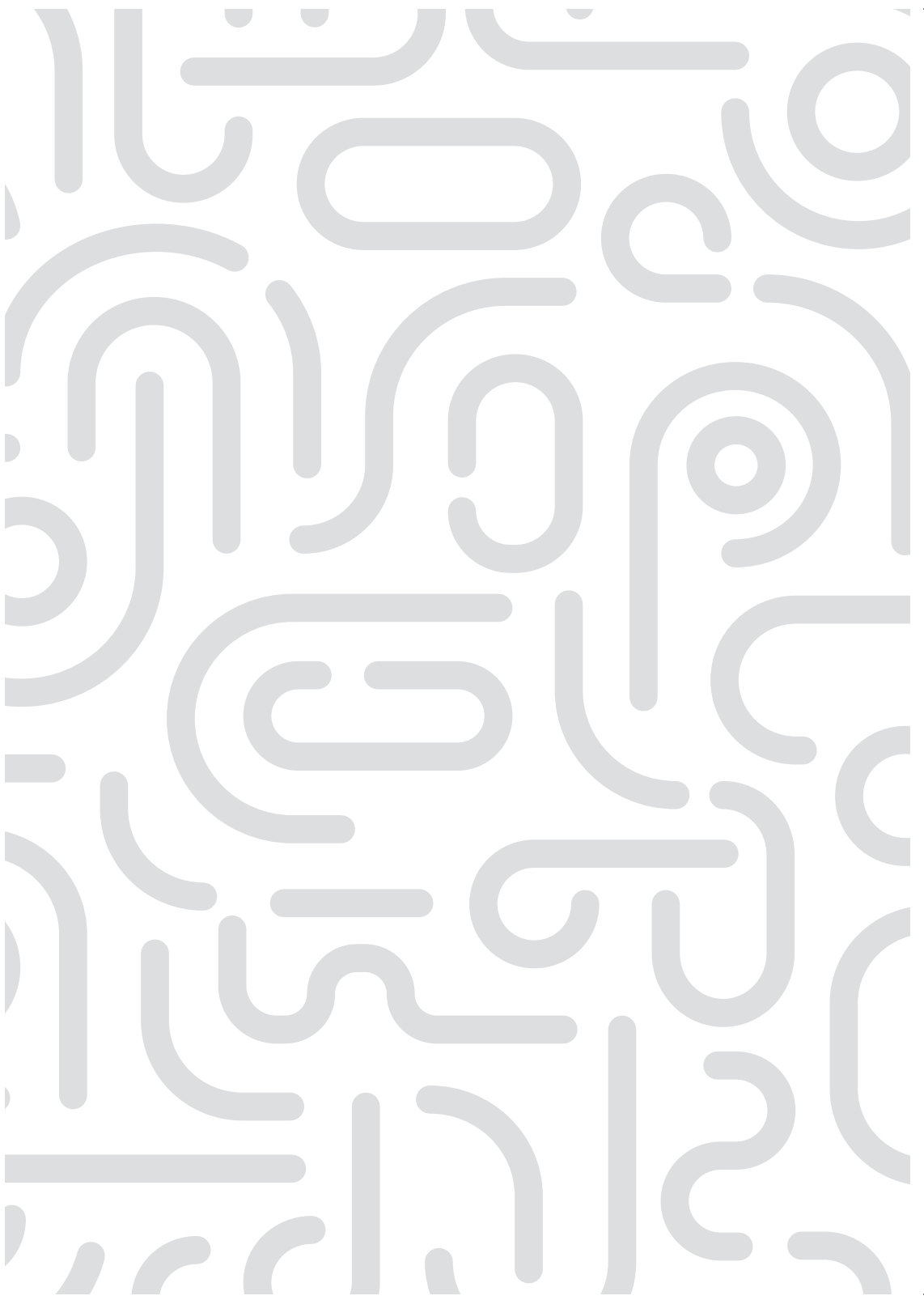
Uvod

Iskustvo u radu sa ženama i devojkama ukazalo nam je da veliki broj njih trpi nasilje na internetu koje ima elemente proganjanja. Mnoge od njih ni same nisu sigurne kako se karakteriše ponašanje zbog koga se osećaju uplašeno i nesigurno i zbog koga su primorane da se povlače sa društvenih mreža.

Iz navedenih razloga, uputile smo poziv ženama sa iskustvom proganjanja na internetu da popune anonimni online upitnik. Veliki odziv žena koje su popunjavale ovaj upitnik je sam po sebi pokazatelj da postoji dalja potreba za ispitivanjem ovog fenomena i ove vrste nasilja na internetu. Upitnik je popunilo 711 ispitanica.

Drugi deo ovog istraživanja bavio se analizom sudske prakse koja se odnosi na krivično delo proganjanja. Postavile smo pitanja Višem tužilaštvu u Beogradu, posebnom odeljenju za visokotehnološki kriminal, kao i Višem sudu u Beogradu koji su nadležni za ovu vrstu dela u skladu sa Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala . Oba državna organa su nam odgovorila brzo, potpuno i u zakonom propisanom roku.

Analiza koja je pred čitateljima ima za cilj, pre svega, da ukaže na probleme u primeni krivičnog dela proganjanje u sudskoj praksi i u svakodnevnom životu žena koje trpe nasilje, kao i da iznese preporuke za unapređenje zakonodavnog okvira što bi, kao krajnji cilj, imalo veću bezbednost žena na internetu. Poseban deo preporuka odnosi se na organizacije civilnog društva koje i same snose deo odgovornosti za podizanje svesti javnog mnjenja o značaju ovog krivičnog dela.

Proganjanje putem interneta – zakon, sudska praksa i iskustva korisnica

Srbija je u oktobru 2013. godine donela Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici¹, odnosno ratifikovala je tekst poznatiji kao Istanbulska konvencija. Istanbulska konvencija predstavlja zaista značajan rezultat dugogodišnje borbe aktivistkinja i ženskih nevladinih organizacija da se nasilje nad ženama reguliše na međunarodnom nivou. Premda ovo nije prvi dokument koji se bavi pitanjem nasilja nad ženama, ova Konvencija predstavlja najsveobuhvatniji međunarodni dokument ovog tipa i što je najznačajnije, uvodi mehanizam kontrole sadržan u izveštavanju GREVIO komiteta – ekspertskog komiteta Saveta Evrope u čijoj nadležnosti je nasilje nad ženama i nasilje u porodici.

Istanbulska konvencija je od značaja, kada govorimo o temi proganjanja na internetu, kao instrument koji je naveo Srbiju da prvi put u svoje krivično zakonodavstvo uvede krivično delo proganjanje. Naime, član 34 Konvencije propisuje: *Strane se obavezuju da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede da namerno ponašanje ponavljanjem pretnji upućenih drugom licu, koje uzrokuju da se lice plaši za svoju bezbednost, bude inkriminisano.*

Izmene i dopune Krivičnog zakonika stupile su na snagu u junu 2017. godine uvodeći u pravni sistem 4 nova krivična dela, među kojima je bilo i krivično delo proganjanje. Prvobitno ovo krivično delo bilo je regulisano na sledeći način:

(1) Ko u toku određenog vremenskog perioda:

- 1) drugo lice neovlašćeno prati ili preduzima druge radnje u cilju fizičkog približavanja tom licu protivno njegovoj volji;*
- 2) protivno volji drugog lica nastoji da sa njim uspostavi kontakt neposredno, preko trećeg lica ili putem sredstava komunikacije;*
- 3) zloupotrebljava podatke o ličnosti drugog lica ili njemu bliskog lica radi nuđenja robe ili usluga;*
- 4) preti napadom na život, telo ili slobodu drugog lica ili njemu bliskog lica;*
- 5) preduzima druge slične radnje na način koji može osetno da ugrozi lični život lica prema kome se radnje preduzimaju,*

kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.

(2) Ako je delom iz stava 1. ovog člana izazvana opasnost po život, zdravlje ili

1 ("Sl. glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 012/13)

*telo lica prema kome je delo izvršeno ili njemu bliskog lica,
učinilac će se kazniti zatvorom od tri meseca do pet godina.*

(3) Ako je usled dela iz stava 1. ovog člana nastupila smrt drugog lica ili njemu bliskog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina.”.

Ovaj tekst je već u decembru 2019. godine pretrpeo izmene, pa je prvom stavu dodata i reč „uporno” bez ikakvog obrazloženja zakonodavca zašto se odlučio na ovakvo dodatno otežavanje dokazivanja krivičnog dela proganjanje.

Prvi deo ovog istraživanja bavio se analizom sudske prakse koja se odnosi na krivično delo proganjanja i odgovorima koje smo dobile od nadležnih institucija. Postavile smo pitanja Višem tužilaštvu u Beogradu, posebnom odeljenju za visokotehnološki kriminal, kao i Višem sudu u Beogradu koji su nadležni za ovu vrstu dela u skladu sa *Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala*². Oba državna organa su nam odgovorila na zahtev uz poštovanje Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, anonimiziranjem ličnih podataka učesnika u postupku, izuzev imena osuđenog lica. Zanimljivo je da, iako Srbija ima posebno odeljenje Javnog tužilaštva koje se bavi visokotehnološkim kriminalom, ovom odeljenju ne korespondira i adekvatno obučeno sudsko odeljenje, tako da sudije koje sude u opštim krivičnim predmetima sude i za krivična dela visokotehnološkog kriminala koja zahtevaju poseban nivo znanja iz oblasti računarskih tehnologija.

² (“Sl. glasnik RS”, br. 61/2005 i 104/2009)

Proganjanje – analiza prakse Višeg suda u Beogradu i Višeg javnog tužilaštva, posebnog odeljenja za visokotehnološki kriminal

U cilju ovog istraživanja, analizirali smo 10 odluka za krivično delo proganjanje koje je doneo Viši sud u Beogradu. Od navedenih odluka, njih 8 su presude – 7 je osuđujućih, 1 je oslobađajuća, a u 2 odluke doneto je rešenje o izricanju mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja (u jednom slučaju – na slobodi, u drugom – u psihijatrijskoj ustanovi).

U 6 od 7 osuđujućih presuda okrivljeni je sklopio sa javnim tužilaštvom sporazum o priznanju krivičnog dela u skladu sa članom 313 Zakonika o krivičnom postupku³ koji je sud potvrdio osuđujućom presudom.

U jednoj presudi osuđenom je određena kazna zatvora, koja se izvršava u prostorijama u kojima osuđeni stanuje bez elektronskog nadzora (kućni zatvor) u trajanju od jedne godine, dok je u 6 presuda određena uslovna kazna, odnosno, kazna zatvora koja se neće izvršiti ukoliko osuđeni ne ponovi krivično delo u roku od tri godine od dana pravnosnažnosti presude. Samo u jednoj presudi određena je kazna zatvora u trajanju od dva meseca. U jednoj presudi uslovna osuda izrečena je u trajanju od dve godine.

U svih 7 slučajeva oduzeti su predmeti izvršenja krivičnog dela (mobilni telefoni, personalni računari, tablet računari), a u tri slučaja izrečena je mera bezbednosti zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenom, tako što je osuđenima zabranjeno približavanje oštećenoj na udaljenosti manjoj od 200 i 300 metara u trajanju od 3 i 2 godine.

U 5 slučajeva, osuđeni su muškarci, a u 2 slučaja osobe ženskog pola.

U svim slučajevima oštećene su osobe ženskog pola.

U tri slučaja bio je određen pritvor u toku trajanja istražnog postupka, a u jednom slučaju kućni pritvor.

Ni u jednoj presudi sud nije odlučio o imovinskopravnom zahtevu oštećenih, a samo u jednom slučaju oštećena je presudom upućena na parnicu. Iz obrazloženja presude nije vidljivo da li je oštećena u toku istražnog postupka upitana da li ističe imovinsko pravni zahtev.

3 ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 i 35/2019)

Radnje proganjanja, za koje su osuđena lica, obuhvataju:

- Uznemiravanje preko elektronskih sredstava komunikacije (društvenih mreža Viber i Instagram), slanje pretnji preko društvene mreže Instagram koje su se pogoršale kada je oštećena podnela krivičnu prijavu, i konačno, fizički napad na oštećenu koji je rezultirao lakšom telesnom povredom. Osuđeni je otvarao više lažnih profila na društvenoj mreži Instagram u cilju kontaktiranja oštećene, pošto je ona njegove profile blokirala. Takođe, pokušavao je da uspostavi kontakt preko njoj bliskih lica. Oštećena je zbog proganjanja deaktivirala profil na društvenoj mreži Instagram;
- Uznemiravanje putem elektronske pošte (e-mail poruka) i aplikacije Viber. Osuđena se lažno predstavljala kao muškarac i tražila od oštećene da stupe u emotivnu vezu. Poslala joj je više stotina poruka. Iz samog teksta presude ne može se jasno videti da li je osuđena poznavala oštećenu ili ne, budući da je presuda doneta na osnovu sporazuma o priznanju krivičnog dela sa Višim javnim tužilaštvom, pa sadrži samo formalne elemente koji su neophodni za prihvatanje sporazuma;
- Lažno predstavljanje i slanje eksplicitnog, pornografskog sadržaja bliskim licima oštećene u vidu fotografija na kojima se oštećena nalazi sa partnerkom preko platforme Facebook messenger. Nije poznato da li je osuđeni poznao oštećenu i na koji način je došao u posed fotografija;
- Nastojanje da sa oštećenom stupi u kontakt fizički, kao i putem aplikacija Viber i Instagram, pozivanje i slanje poruka uznemirujućeg sadržaja. Osuđeni je poznao lično oštećenu koja je bila maloletna;
- Slanje seksualno eksplicitnih i vulgarnih poruka putem Whatsapp aplikacije i pozivanje putem iste aplikacije. Osuđeni je poznao oštećenu;
- Slanje uvredljivih poruka i kletvi preko društvenih mreža Twitter i Facebook predsednici Vlade Republike Srbije i Predsedniku Republike;
- Pisanje većih broja tekstova na blogovima, objavljivanje ličnih podataka na porno sajtovima, ostavljanje komentara na YouTube kanalu lica koje je blisko oštećenoj, pisanje o oštećenoj na blogu erotske sadržine, ostavljanje poruka u blizini mesta stanovanja oštećene, praćenje oštećene;
- Slanje više stotina ljubavnih, političkih i uznemiravajućih poruka oštećenoj preko društvene mreže Facebook sa nekoliko različitih profila, fizičko praćenje oštećene;

Činjenica da je najveći broj osuđujućih presuda donet na osnovu sporazuma o priznanju krivičnog dela, koje je okrivljeni zaključio sa javnim tužilaštvom, u značajno meri ograničava domete ove analize. Budući da ove presude ne analiziraju sve okolnosti slučajeve, već samo da li su ispunjeni uslovi da se donese presuda na osnovu sporazuma. Zaključivanje sporazuma sa tužilaštvom objasnilo bi i blaže krivične sankcije.

Premda je Višem sudu u Beogradu poslat zahtev za pristup informacijama od javnog značaja koji je sadržao zahtev da se omogući uvid u sve presude za krivično delo proganjanje iz člana 138a Krivičnog zakonika Srbije donete u periodu od 1. 6. 2017. godine do 1. 3. 2020. godine, a koje je pred ovim sudom pokrenulo Više tužilaštvo u Beogradu, posebno odeljenje za visokotehnoški kriminal i da je Viši sud u roku od mesec dana poslao kopije presuda, brojevi Višeg suda i Višeg javnog tužilaštva se ne poklapaju u potpunosti.

Zahtev upućen Višem javnom tužilaštvu u Beogradu, posebnom odeljenju za visokotehnoški kriminal sadržao je sledeća pitanja:

Na osnovu člana 15. st. 1. Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja („Službeni glasnik RS“, br. 120/04, 54/07, 104/09 i 36/10), molimo da nam u svrhe istraživanja dostavite sledeće informacije:

- Broj krivičnih prijava podnetih za krivično delo Progaganje (član 138a Krivičnog zakonika Republike Srbije) u periodu od 1. 6. 2017. godine do 1. 3. 2020. godine;
- Broj osuđujućih presuda donetih za krivično delo progaganje (član 138a Krivičnog zakonika Republike Srbije) u periodu od 1. 6. 2017. godine do 1. 3. 2020. godine u postupcima za koje je bilo nadležno ovo tužilaštvo;
- Broj osuđujućih presuda donetih na osnovu člana 313. Zakonika o krivičnom postupku za krivično delo progaganje (član 138a Krivičnog zakonika Republike Srbije) u periodu od 1. 6. 2017. godine do 1. 3. 2020. godine u postupcima za koje je bilo nadležno ovo tužilaštvo;
- Broj osuđujućih presuda u kojima je određena sankcija, uslovna osuda, za krivično delo progaganje (član 138a Krivičnog zakonika Republike Srbije) u periodu od 1. 6. 2017. godine do 1. 3. 2020. godine u postupcima za koje je bilo nadležno ovo tužilaštvo;
- Broj osuđujućih presuda u kojima je određena sankcija, sudska opomena, za krivično delo progaganje (član 138a Krivičnog zakonika Republike Srbije) u periodu od 1. 6. 2017. godine do 1. 3. 2020. godine u postupcima za koje je bilo nadležno ovo tužilaštvo;
- Broj osuđujućih presuda u kojima je određena sankcija, zatvorska kazna, za

krivično delo proganjanje (član 138a Krivičnog zakonika Republike Srbije) u periodu od 1. 6. 2017. godine do 1. 3. 2020. godine u postupcima za koje je bilo nadležno ovo tužilaštvo;

- Broj osuđujućih presuda u kojima su izrečene mere bezbednosti iz člana 79 Krivičnog zakonika Republike Srbije i vrste mera bezbednosti za krivično delo proganjanje (član 138a Krivičnog zakonika Republike Srbije) u periodu od 1. 6. 2017. godine do 1. 3. 2020. godine u postupcima za koje je bilo nadležno ovo tužilaštvo;

- Broj postupaka u kojima su izrečene mere iz člana 197 Zakonika o krivičnom postupku za krivično delo proganjanje (član 138a Krivičnog zakonika Republike Srbije) u periodu od 1. 6. 2017. godine do 1. 3. 2020. godine u postupcima za koje je bilo nadležno ovo tužilaštvo;

- Broj oslobađajućih presuda donetih za krivično delo proganjanje (član 138a Krivičnog zakonika Republike Srbije) u periodu od 1. 6. 2017. godine do 1. 3. 2020. godine u postupcima za koje je bilo nadležno ovo tužilaštvo;

- Broj postupaka koji su okončani odbacivanjem krivične prijave za krivično delo proganjanje (član 138a Krivičnog zakonika Republike Srbije) u periodu od 1. 6. 2017. godine do 1. 3. 2020. godine u postupcima za koje je bilo nadležno ovo tužilaštvo i razloge odbacivanja krivičnih prijava;

- Broj postupaka koji su okončani odbacivanjem krivične prijave, usled ispunjenja obaveze iz člana 283. Zakonika o krivičnom postupku Republike Srbije, za krivično delo proganjanje (član 138a Krivičnog zakonika Republike Srbije) u periodu od 1. 6. 2017. godine do 1. 3. 2020. godine u postupcima za koje je bilo nadležno ovo tužilaštvo;

Odgovor koji smo dobile od Višeg javnog tužilaštva prenosimo u celosti:

Povodom Vašeg zahteva za pristup informacijama od javnog značaja koji je dostavljen ovom tužilaštvu dana 9. 3. 2020. godine obavestavamo Vas da je u Višem javnom tužilaštvu u Beogradu – Posebnom odeljenju za visokotehnološki kriminal u periodu od 1. 6. 2017. godine do 1. 3. 2020. godine zbog krivičnog dela iz člana 138 Proganjanje podneto:

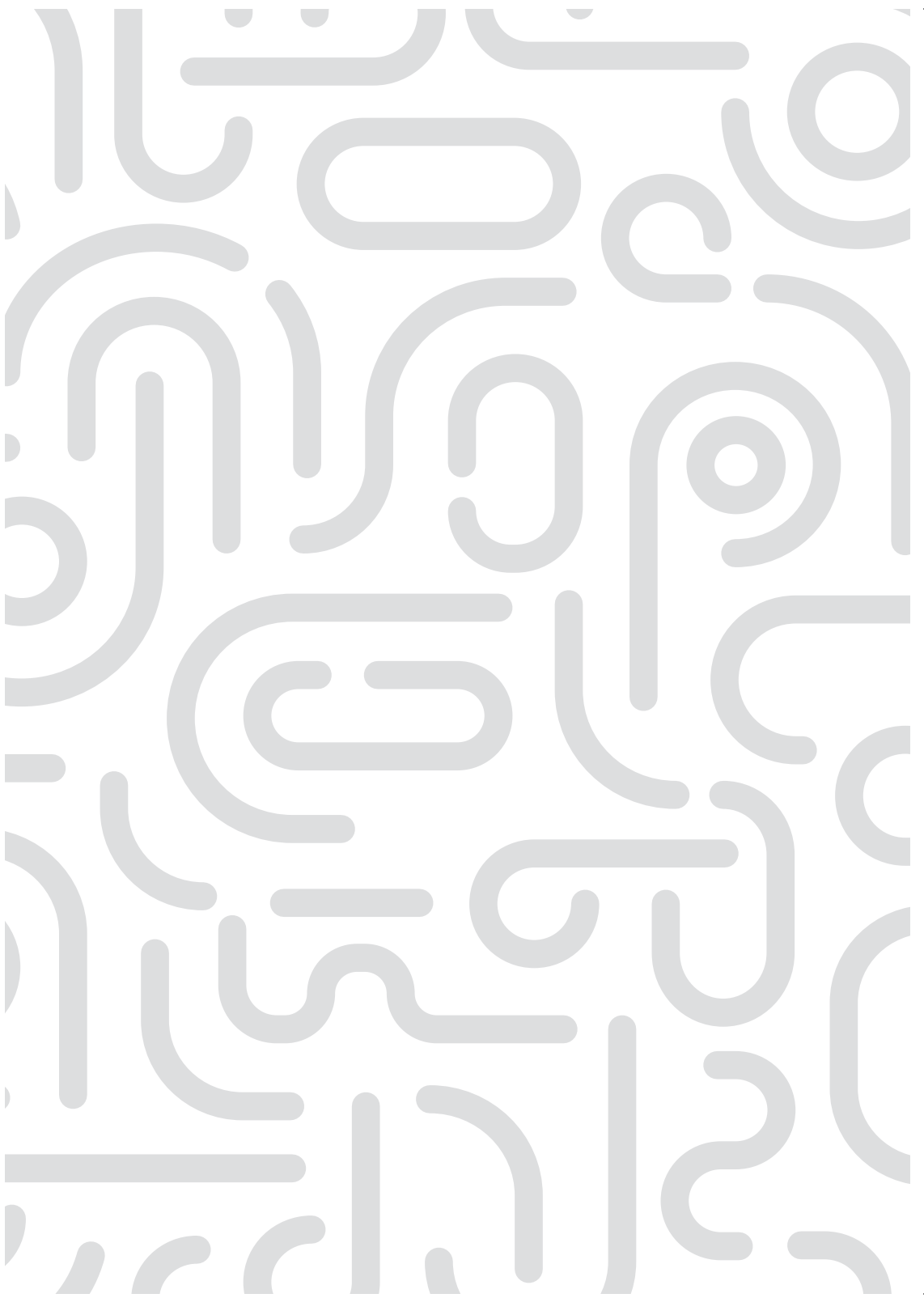
- 111 krivičnih prijava a doneto 11 osuđujućih presuda;
- 6 osuđujućih presuda u kojima je određena sankcija uslovna osuda;
- 5 osuđujućih presuda u kojima je određena sankcija zatvorska kazna;

-
- 1 oslobađajuća presuda;
 - 25 postupaka je okončano odbacivanjem krivične prijave;
 - 1 postupak okončan odbacivanjem krivične prijave usled ispunjenja obaveze iz čl. 283 KZ-a;
 - dok za isto delo nije bilo izrečenih mera iz člana 79 Krivičnog zakonika RS;

Kako nam Viši sud u Beogradu nije dostavio sve osuđujuće presude, odnosno postoji značajno neslaganje između 7 osuđujućih presuda koje smo dobili i 11 koje navodi tužilaštvo, analiza je morala da se ograniči samo na dostupne materijale. Nije nam poznato iz kog razloga nam Viši sud u Beogradu nije dostavio još 4 presude u kojima je osuđenom određena zatvorska kazna, a koje su od naročitog interesovanja za ovo istraživanje, budući da smo dobile samo jednu presudu u kojoj je kao krivična sankcija određena bezuslovna kazna zatvora.

Primetan je disparitet između podnetih krivičnih prijava i procesuiranih slučajeva, 111 naspram 12 presuda. Ako uzmemo u obzir i odbačene prijave, njih 25, dolazimo do broja od 74 slučajeva koji se nalaze u nepoznatom statusu.

Neslaganja su prisutna i u odgovoru na pitanje koje se odnosi na mere bezbednosti iz člana 79. Krivičnog zakonika Srbije, budući da su presude u koje smo imale uvid sadržale meru bezbednosti oduzimanja predmeta i meru zabrane prilaska i komuniciranja sa oštećenom.

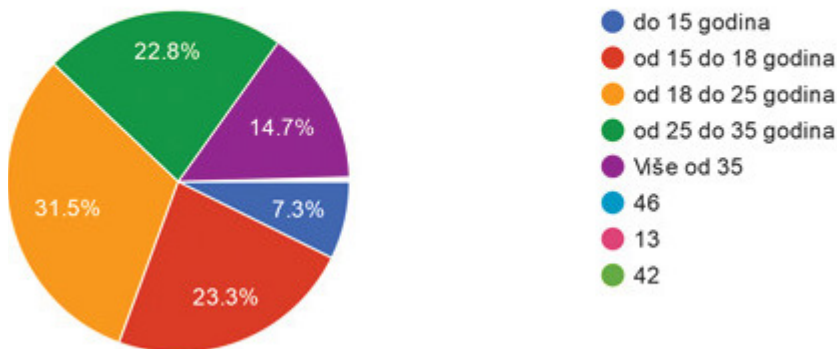
Rezultati ankete sa korisnicama društvenih mreža

Online anketu koju smo postavile na platformi Facebook popunilo je 711 korisnica. Veliko ineteresovanje za anketu, ukazuje nam da je u pitanju problem od šireg društvenog značaja, koji sudeći prema presudama u koje smo imale uvid, nesrazmerno više pogađa žene, budući da se ni u jednom slučaju kao oštećeni nije pojavio muškarac. U velikom broju pitanja koje smo postavile bilo je dozvoljeno da se obeleži više odgovora, budući da su pitanja zbog prirode ankete morala biti što otvorenija, pa je utoliko i obrađivanje odgovora predstavljalo poseban analitički izazov.

Najveći broj ispitanica imao je od 18 do 25 godina, kako sledi u grafičkom prikazu:

Koliko godina imate?

709 responses

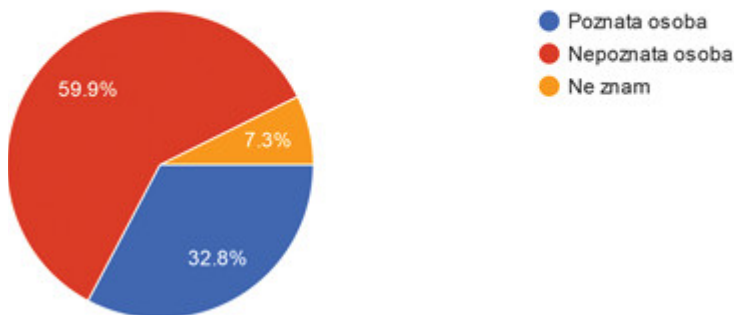
Čak 97.2% ispitanica izjasnilo se da je doživelo neki od oblika proganjanja na internetu.

U pogledu prlatforme na kojoj se dogodilo proganjanje, najveći broj ispitanica izjasnio se da je proganjanje doživeo na Facebook-u (91%) i Instagramu (89%). U odgovorima su se u značajno manjem procentu pojavile i druge platforme: Twitter, Snapchat, Tumblr, Viber, Whatsapp i YouTube.

Na pitanje da li vas je proganjala poznata ili nepoznata osoba, najveći broj ispitanica (59%) odgovorio je da je to bila nepoznata osoba, dok je njih 32.8% odgovorilo da ih je proganjala poznata osoba.

Da li vas je proganjala poznata ili nepoznata osoba?

711 responses

Čak 84.4% ispitanica odgovorilo je da ih je proganjala osoba muškog pola, dok je njih 7.2% odgovorilo da je to bila ženska osoba. Na ovo pitanje je 7.5% ispitanica odgovorilo: Ne znam, dok je 1% odgovora opredeljen za opciju „drugo”.

Pitanje “U čemu se ogledala radnja proganjanja?” nudilo je ponuđene odgovore, među kojima su bile i formulacije iz zakonskog teksta i mogućnost da korisnice same dopišu radnju proganjanja. Ovo pitanje imalo je za cilj da utvrdi da li ispitanice u zakonskoj formulaciji krivičnog dela prepoznaju neku od radnji proganjanja koje su one doživele, ali i da iznesu svoja iskustva, radi eventualne identifikacije onih radnji proganjanja koje nisu obuhvaćene zakonskom definicijom. Slede odgovori:

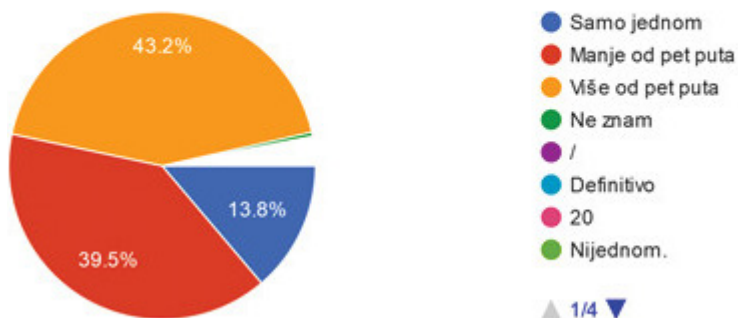
- 69.2% ispitanica odgovorilo je da je osoba koja ih je proganjala, protivno njihovoj volji, pokušavala da uspostavi kontakt sa njima
- 45.3% ispitanica odgovorilo je da je osoba koja ih je proganjala pokušavala da im se približi protivno njihovoj volji (otvarala naloge na društvenim mrežama samo da bi im pisala i sl.)
- 2.8% ispitanica odgovorilo da je osoba koja ih je proganjala zloupotrebljavala njihove podatke, radi naručivanja neke robe ili usluge
- 13.8% ispitanica je odgovorilo da je osoba koja ih je proganjala zloupotrebljavala njihove podatke na neki drugi način

- U ostalim odgovorima ispitanice su izdvojile: slanje eksplicitnih (pornografskih) fotografija (12 ispitanica), otvaranje profila i lažno predstavljanje pod njihovim imenom, kao i vređanje i klevetu.

Na pitanje koliko puta se ponovila radnja proganjanja samo u 13.8% slučajeva ispitanice su odgovorile samo jednom, dok je njih 43.2% odgovorilo više od pet puta, a 39.5% manje od pet puta.

Koliko puta se ponovila radnja proganjanja?

711 responses

Na pitanje “Da li ste prijavili proganjanje nekom državnom organu ili instituciji?” čak 86.8% ispitanica je odgovorilo da nije prijavilo proganjanje.

Kao razloge za neprijavlivanje, postavljene u posebnom pitanju, ispitanice su odgovorile:

- 56.5% odgovorilo je da ne veruju da bi se bilo šta promenilo da su prijavile
- 33.4% ispitanica je navelo da nije znalo da mogu da prijave i da je to krivično delo
- 23.4% ispitanica odgovorilo je da nema poverenja u državne organe
- 15.9% ispitanica odgovorilo je da nije prijavilo zbog straha od osobe koja ih proganja
- U ostalim slučajevima izdvajaju se odgovori: da proganjanje nije bilo dovoljno ozbiljno za prijavljivanje, strah od roditelja, da su rešile to same, da su smatrale da nema elemenata za prijavljivanje i da ne znaju gde se prijavljuje.

One ispitanice koje su odgovorile potvrdno na pitanje da li ste prijavile proganjanje nekom državnom organu ili instituciji, odgovorile su na sledeći način:

- 8.3% (59 ispitanica) je prijavilo proganjanje policiji
- 1.8% (13 ispitanica) je prijavilo proganjanje tužilaštvu
- 2.7% je odgovorilo da je prijavilo proganjanje drugom državnom organu, odnosno instituciji
- U ostalim slučajevima izdvojili su se odgovori da su prijavile samoj platformi na kojoj se proganjanje dogodilo, da su prijavile bliskim licima (prijateljima, porodici), kao i mobilnom operateru

Kod ovog pitanja susreli smo se sa nerazumevanjem šta ispitanice smatraju prijavom državnom organu ili instituciji, što je očigledno iz navoda da su proganjanje prijavljivale sebi bliskim licima i platformama na kojima se ono događalo.

Od onih ispitanica koje su prijavile proganjanje na pitanje šta se dogodilo nakon prijave, njih 26 je odgovorilo da je pozvano na saslušanje u policiju, a njih 35 je odgovorilo da nije dobilo povratnu informaciju. Sedam ispitanica napisalo je da je osoba koja ih je proganjala osuđena.

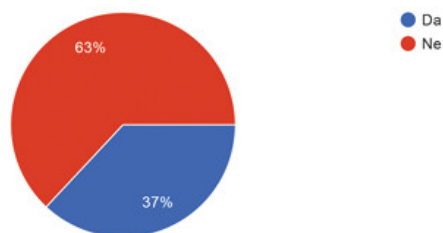
Na pitanje da li ste se nekome obratile za pravnu ili psihološku podršku ispitanice su odgovorile:

- 2.4% njih se obratilo nekoj od nevladinih organizacija
- 1.3% ispitanica se obratilo Centru za socijalni rad
- 38% ispitanica se obratilo porodici i prijateljima
- 17.2% ispitanica je navelo da nije imalo kome da se obrati za pomoć
- 40.9% ispitanica je navelo da se nije obratilo iz nekih drugih razloga

Čak 63% ispitanica navelo je da je osoba koja ih je proganjala posredstvom interneta pokušala da uspostavi i fizički kontakt sa njima.

Da li je osoba koja Vas je proganjala na internetu pokušala van interneta da uspostavi fizički kontakt sa Vama?

706 responses

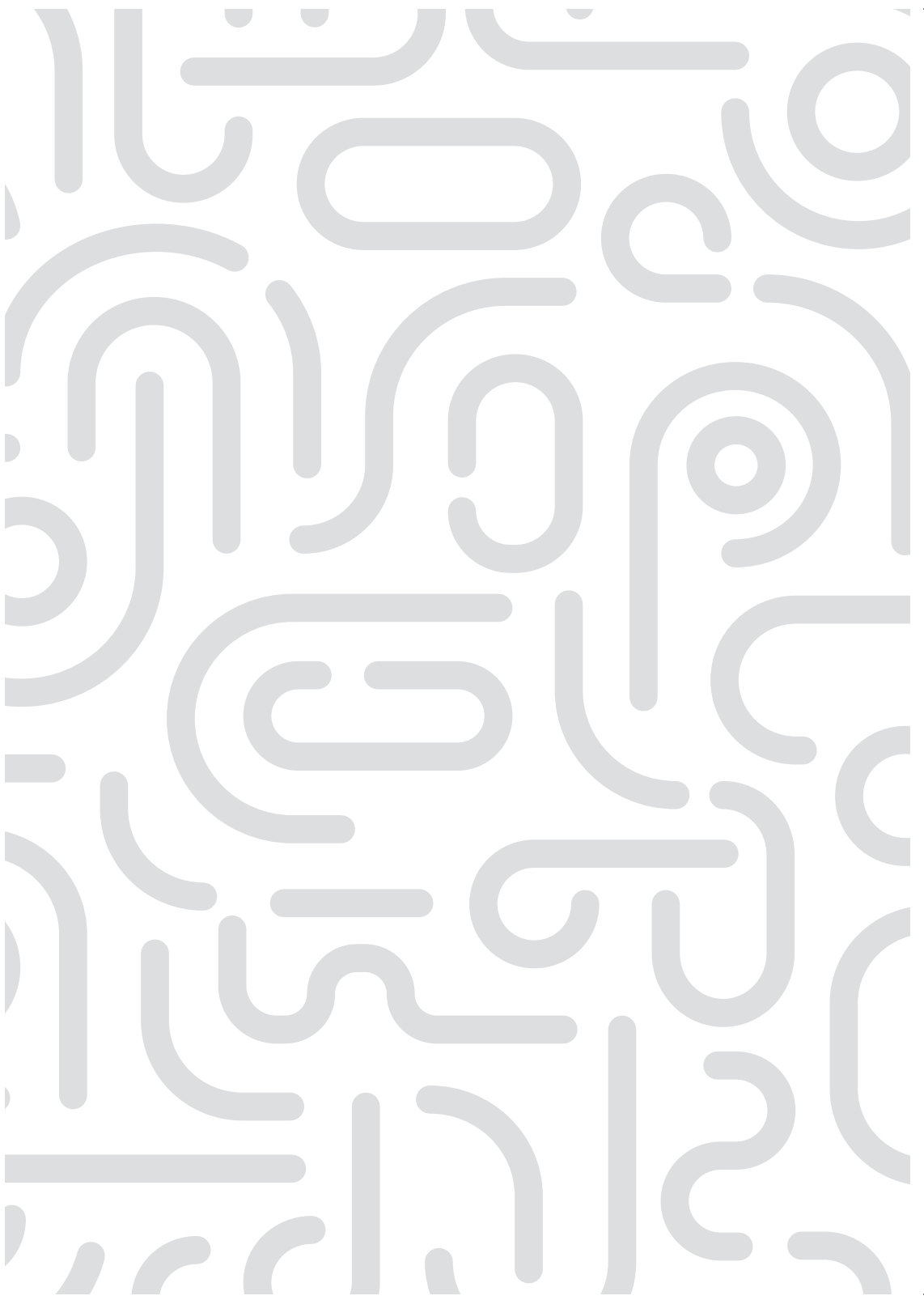

Na pitanje “Da li se osećate bezbedno na internetu?” ispitanice su odgovorile:

- 47.1% da
- 40.6 % ne
- 12.3% osećam se delimično bezbedno

Na pitanje “Da li verujete da državni organi mogu da Vas zaštite od proganjanja preko interneta?” ispitanice su odgovorile:

- 22.4% da
- 72.9% ne
- 4.7% ne znam.

Zaključak

Krivično delo proganjanje postoji relativno kratko u našem krivičnom zakonodavstvu, tek nešto više od tri godine. Za ovo kratko vreme, krivično delo je pretrpelo i izmenu dodavanjem reči „uporno“, koja značajno utiče na položaj žrtve. Iako je sama formulacija dela takva da je nedvosmisleno jasno da je proganjanje radnja koja se ponavlja, a ne radnja koja se desila samo jednom, dodavanjem ove reči, naglašava se da je neophodno da ta radnja kvantitativno bude takva da se može okarakterisati kao „uporno“. Iz sudske prakse koja nam je dostavljena nismo mogle da zaključimo šta znači „uporno“ i kako sudovi i tužilaštvo kvalifikuju ovaj pojam. Pitanje je da li bi 39.5% ispitanica koje su na pitanje u našoj anketi da li se radnja proganjanja ponovila više od jednom ali manje od pet puta, po ovom kriterijumu mogle dobiti sudsku zaštitu i ovaj odgovor ne znamo.

Značaj ankete koju smo postavile ogleda se u tome što je ispitivanje potvrdilo da mnoge korisnice nisu sigurne šta je dozvoljeno, a šta zabranjeno ponašanje na internetu. Veliki je broj ispitanica koje su odgovorile da su se osećale proganjano, ali da nisu znale da mogu da prijave ili da nisu znale kako se prijavljuje – ovaj podatak ukazuje na potrebu da se u javnosti više radi na podizanju svesti o tome šta je proganjanje i na koji način ono može biti prijavljeno.

Primetno je i izuzetno veliko nepoverenje u institucije sistema i način na koji one funkcionišu. Ovo nepoverenje donekle je opravdano jer smo i od Višeg tužilaštva dobile odgovor da je od 111 slučajeva proganjanja koje je prijavljeno doneseno samo 11 osuđujućih presuda.

Potrebu za podizanjem svesti o problemu proganjanja istakao je i GREVIO komitet u svom izveštaju za Srbiju objavljenom u januaru 2020. godine, ističući:

„Informacije koje je primio GREVIO ukazuju na to da je sprovođenje novog krivičnog dela ometao značajan odziv medija, trivijalizovanje proganjanja u javnom diskursu kao kriminalizaciju flertovanja i opšte nerazumevanje suštine proganjanja, nedostatak svesti o njegovoj neprihvatljivosti i činjenicu da može dovesti do ozbiljnijih posledica. GREVIO je takođe upoznat sa većim brojem visokoprofilisanih proganjanja koji uključuju članove lokalnih opština, a koji nisu procesuirani shodno zakonu. To je dodatno uticalo na poverenje javnosti u novo zakonodavstvo, što se, čini se, odražava i na podatke krivičnog sistema. Prema navodima države, 970 osoba prijavljeno je za proganjanje od juna 2017. do januara 2019. godine. Istraga je pokrenuta u 38 slučajeva, a u 152 slučaja su odbačene krivične prijave. Optužnice su podignute u 110 slučajeva, što je dovelo do 48 osuđujućih presuda i nema oslobađajućih presuda. To je dodatno uticalo na poverenje javnosti u novo zakonodavstvo, što se, čini se, odražava i

na podatke o zastoju u krivično - pravnom sistemu.”.

Zbog ovog nalaza GREVIO komitet je izdao i preporuku Srbiji koja glasi:

„GREVIO snažno ohrabruje srpske vlasti da rade na boljem razumevanju koncepta i opasnosti proganjanja među profesionalcima u krivično - pravnom sistemu u cilju uspostavljanja bolje prakse u primeni člana 138a Krivičnog zakonika”.

Iako je nalaz GREVIO komiteta obuhvatio sve vrste proganjanja, ne samo proganjanje putem interneta, smatramo da se sve gorenapisano može mutatis mutandis preneti na online proganjanje.

Što se same radnje proganjanja tiče, najveći broj ispitanica istakao je da je dobio poruke seksualne i pornografske sadržine, ali je veliki broj ispitanica koje su tvrdile da su bile žrtve vršnjačkog nasilja u formi otvaranja profila sa njihovom fotografijom i lažnog predstavljanja. Iako je veliki broj opisanih radnji proganjanja koje su istakle ispitanice već obuhvaćen tekstom krivičnog dela proganjanje iz člana 138a Krivičnog zakonika Srbije, ova vrsta lažnog predstavljanja nije direktno inkriminisana krivičnim delom proganjanje, već se ona može svrstati u st. 1 tač. 5. ovog krivičnog dela kao *preduzimanje drugih sličnih radnji na način koji može osetno da ugrozi lični život lica prema kome se radnje preduzimaju*. Smatramo da ovakva inkriminacija nije dovoljna, jer zavisi od proizvoljnog tumačenja šta se smatra „osetnim ugrožavanjem života lica”. Ako posmatramo kroz prizmu novog zakonskog teksta kome je dodata reč „uporno”, pitanje je da li bi otvaranje profila na društvenoj mreži sa tuđom fotografijom i tuđim ličnim podacima kao jednokratna radnja moglo da se shvati kao proganjanje, bez obzira što je reč o radnji sa trajnom posledicom.

Rešenje za ovaj problem može biti dvojako: u posebnoj inkriminaciji dela lažnog predstavljanja zloupotrebom tuđih podataka o ličnosti putem interneta ili dodavanjem ove inkriminacije u krivično delo proganjanje. Postojeće krivično delo Neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka iz člana 146. Krivičnog zakonika Republike Srbije nije dovoljno da obuhvati ovu radnju, jer ovo krivično delo sankcioniše samo korišćenje tuđih ličnih podataka, a u slučajevima otvaranja profila sa tuđim ličnim podacima imamo pored korišćenja tuđih ličnih podataka i lažno predstavljanje i narušavanje ugleda žrtve. Osim toga, za krivično delo Neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka gonjenje se preduzima po privatnoj tužbi, što podnošenje tužbe u slučajevima koje su korisnice društvenih mreža opisale u našoj anketi čini gotovo nemogućim, jer one ne mogu znati ko stoji iza profila pod njihovim imenom.

Mere bezbednosti izrečene u izuzetno malom broju slučajeva (u tri slučaja od 7 osuđujućih presuda sud je izrekao meru zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenom), ukazuju nam na to da čak i sa osuđujućom presudom oštećene nisu bezbedne. Osim što su osuđeni u najvećem broju slučajeva dobili uslovne osude, oni su mogli neometano ponovo da kontaktiraju svoju žrtvu.

Prema članu 79. Krivičnog zakonika Srbije, mere bezbednosti su:

- 1) obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi;
- 2) obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi;
- 3) obavezno lečenje narkomana;
- 4) obavezno lečenje alkoholičara;
- 5) zabrana vršenja poziva, delatnosti i dužnosti;
- 6) zabrana upravljanja motornim vozilom;
- 7) oduzimanje predmeta;
- 8) proterivanje stranca iz zemlje;
- 9) javno objavljivanje presude;
- 10) zabrana približavanja i komunikacije sa oštećenim;
- 11) zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama.

U slučajevima proganjanja zloupotrebom ličnih podataka oštećene (otvaranjem lažnih profila pod njenim imenom i sa njenom fotografijom) koje ne predstavlja direktnu komunikaciju sa oštećenom, bez obzira da li se odlučimo da ovo ponašanje kvalifikujemo kao proganjanje ili kao krivično delo neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka, ne postoji mera bezbednosti koja bi zabranila ponavljanje ove radnje.

Preporuke

Preporuke za organizacije civilnog društva

- Sprovesti intenzivnu kampanju podizanja svesti korisnika interneta o tome šta predstavlja krivično delo proganjanje i kako mogu da se od njega zaštite, kao i kojim državnim organima i na koji način mogu da se obrate;
- Pružiti pravnu podršku ženama koje su doživele proganjanje i uputiti ih na nadležne državne organe;
- Aktivno vršiti pritisak na organe pravosuđa: Ministarstvo pravde, Javno tužilaštvo i sudove slanjem zahteva za pristup informacijama od javnog značaja i praćenjem sudskih postupaka da se zakon dosledno primenjuje, a žrtve budu zaštićene;
- Redovno izveštavati međunarodne institucije poput GREVIO i CEDAW komiteta o primeni člana 138a od strane Srbije

Preporuke za državne organe

Ministarstvo pravde:

- Organizovati obuku za sudije i tužioce o društvenom značaju krivičnog dela proganjanje sa fokusom na proganjanje putem interneta i sredstava elektronske komunikacije;
- Organizovati obuku za sudije koje sude u prvom stepenu koja bi obuhvatila osnove visokotehnološkog proganjanja i značaj i domete proganjanja na društvenim mrežama i putem sredstava elektronske komunikacije;
- Sprovesti kampanju za širu javnost koja bi obuhvatala pojam proganjanja na internetu i podizanje svesti o tome da je ovakvo ponašanje zabranjeno, kao i načinima na koje ono može da se prijavi, a žrtve da se zaštite. Ova kampanja je od izuzetnog značaja zbog vraćanja poverenja žrtava proganjanja u pravosudne institucije, ali i slanja poruke učiniocima proganjanja da je ovakvo ponašanje zabranjeno;
- Predložiti izmene krivičnog zakonika tako da ponašanje koje predstavlja lažno predstavljanje putem društvenih mreža otvaranjem profila pod tuđim imenom sa tuđim ličnim podacima bude adekvatno inkriminisano krivično delo za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti. Ovde naročito

obratiti pažnju da je ovaj problem izuzetno zastupljen kod maloletnih lica i predstavlja opasan oblik vršnjačkog nasilja;

- Predložiti izmene krivičnog zakonika tako da se iz člana 138a, st. 1 obriše reč „uporno“ dodata izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2019. godine;

Javno tužilaštvo

- Posebnu pažnju obratiti na rodnu dimenziju proganjanja i adekvatno sagledati potrebe žrtve, naročito u situacijama sporazuma o priznanju krivičnog dela, insistirati na meri bezbednosti zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenom;
- Pružiti blagovremen i adekvatan odgovor žrtvi koja je prijavila proganjanje šta se dogodilo sa njenom prijavom, radi vraćanja poverenja u pravosudne institucije;
- Dosledno primenjivati član 313. st. 5 Zakonika o krivičnom postupku Republike Srbije i svakog oštećenog pozvati da se izjasni o imovinskopravnom zahtevu u slučaju sklapanja sporazuma o priznanju krivičnog dela

Summary

In October 2013, Serbia passed the Law on Ratification of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, ratifying the document known as the Istanbul Convention. The Istanbul Convention is a truly significant result of the long-standing struggle of activists and women's NGOs to regulate violence against women on international level. Although this is not the first document dealing with violence against women, it is the most comprehensive international document of its kind, and most importantly, it introduces a control mechanism contained in the reporting of the GREVIO Committee - the Council of Europe's expert committee with jurisdiction over violence against women and domestic violence. The experience of working with women and girls has shown us that a large number of them are faced with GBV committed by use of ICT which has elements of stalking. Many of them are not even sure how to characterize this behavior that make them feel scared and insecure. Due to these filings most of them are forced to withdraw from social networks. That is why we have invited women who experienced the GBV committed by the use of ICT in a form of stalking to fill out an anonymous online questionnaire. The mass response of women who completed this questionnaire is an indication itself that there is a further need to examine this phenomenon and this form of GBV committed by the use of ICT. The questionnaire has been completed by 711 respondents. The second part of this research deals with the analysis of law in practice related to the offence of GBV committed by the use of ICT. The questions were delivered to the Higher Prosecutor's Office in Belgrade, the Special Department for High-Tech Crime, as well as the Higher Court in Belgrade, which are all bodies with jurisdiction over these criminal offences in accordance with the Law on Organization and Jurisdiction of Government Bodies for Combating High-Tech Crime. Both government bodies responded quickly, completely, and within legally determined deadline. The analysis before the readers aims primarily to point out the problems in the application of the stalking offence in court practice and in the everyday life of women who suffered violence, as well as to make recommendations for improving the legislative framework which would, as an ultimate goal, increase women's safety on the Internet.

CIP - Каталогизација у публикацији

Народна библиотека Србије, Београд

364.63-055.2:004.738.5

340.142:343.43

ВАСИЋ, Милена, 1985-

Proganjanje putem interneta : zakon, sudska praksa i iskustva korisnica / [autorka pravne analize Milena Vasić]. - Kruševac : Alternativni centar za devojke, 2021 (Kruševac : Copy studio). - 29 str. : graf. prikazi, tabele ; 21 cm

Podatak o autorki preuzet iz kolofona. - Tiraž 100. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Summary.

ISBN 978-86-901024-2-6

а) Родно засновано насиље -- Интернет б) Судска пракса -- Прогањање

COBISS.SR-ID 38990857

The background of the entire page is a dark blue color. Overlaid on this background is a complex, repeating pattern of light blue, thick, rounded lines. These lines form various geometric shapes, including circles, ovals, and elongated curves, creating a dense and intricate visual texture. The pattern is consistent across the entire surface.

ISBN 978-86-901024-2-6